

ЕКЗЕМПЛЯРСЬКИЙ Василь Ілліч (30. 12. 1874 (11. 01. 1875), Київ — 20. 06. 1933, там само) — богослов, публіцист. Син І. Екземплярського (див. [Ієронім](#)). Закін. Тамбов. духовну семінарію (Росія, 1896) та Київ. духовну академію зі ступ. канд. богослов'я (1901), де й працював: від 1905 — доцент, від 1907 — екстраординар. професор кафедри морал. богослов'я. 1912 звільн. з посади згідно з постановою Священ. Синоду та імператор. указом, які визнали викладац. діяльність Е. невідповід. вимогам Статуту духов. академії і шкідливою. Приводом для вироку була ст. «Гр. Л. Н. Толстой и Св. Иоанн Златоуст в их взгляде на жизненное значение заповедей Христовых» (1911), у якій Е. підтримав вимогу Л. Толстого дотримуватися всіма без винятку заповідей Божих та критикував офіц. богослов'я як противник пристосування Церкви до «духу часу», оскільки вона сама уособлює Вічність. До того ж, Е. виступив зі статтями щодо співвідношення моралі та політики й особливого значення християн. етики для верхівки влади, про неможливість богослов. виправдання смерт. кари; обстоював тезу, що морал. ідеали слід шукати у Євангеліях, а не в історії Церкви. 1905 спільно з однодумцями висунув проект реформи Статуту православ. духов. академії, пропагуючи унезалежнення від місц. архієрея, виборність ректора з середовища корпорації та з доктор. ступ., включення до складу Ради академії усіх викладачів. 1910 у Києві видав працю «Учение древней Церкви о собственности и милостыне», яку вважають чи не гол. причиною проскрипцій проти Е., офіц. осуд котрого ініціювали архієпископ Антоній (Храповицький), ректор Київ. духов. академії, єпископ Інокентій (Ястребов) та київ. митрополит Флавіан (Городецький). На захист виступили С. Булгаков і демократ. преса Рос. імперії. Після

звільнення з Академії Е. писав проникливі статті про потребу оживлення євангел. приписів у сучас. житті, про християн. юродство як силу прояву справж. християн. ідеалу, про зло та його тотальність, страждання і способи їх подолання, про суть любові Господа до людей, про життя християнина у фактично язичниц. сучас. світі. Загалом Е. розробляв проблеми християн. етики на базі традиц. християн. моралі як осн. закону життя, обґрунтовував християн. ідеал та концепцію любові (включно з абсолют. любов'ю як макс. уподібненням Христу). З моменту заснування (1905) був чл. Ради та головою (від 1912) Київ. реліг.-філос. товариства ім. В. Соловйова. У листопаді 1915 домігся дозволу на видання щомісяч. ж. «Христианская мысль», котрий виходив від поч. 1916 до кін. 1917 і швидко став одним з кращих богослов. період. видань (нині відновл.). 29 березня 1917 Рада Київ. духов. академії виступила з клопотанням про відновлення Е. у професор. званні та членстві у Раді. Від вересня Е. відновив викладання в Академії курсу морал. богослов'я; брав активну участь в обговоренні проблеми церк. реформ, запропонувавши власну програму — ідею Соборності в Церкві та незалежності Церкви від держави. На Єпарх. з'їзді у Києві 12–18 квітня 1917 обраний до Єпарх. ради, а 1918 увійшов до складу Ученого комітету при Міністерстві ісповідань уряду гетьмана П. Скоропадського (на запрошення міністра [В. Зеньковського](#)) як куратор усіх видань Мін-ва. Упродовж 1920–22 Е. практично осліп (від недоїдання). Не прийняв [Декларацію митрополита Сергія 1927](#) (вважають, що Е. був одним з ініціаторів створення громади катакомб. Церкви у Києві). Особливо цікавився зображеннями ликів Христа в різні часи та у різних народів, зібрав значну колекцію репродукцій, сам фотографував усі зображення під час подорожей Рос. імперією та за кордоном (бл. 10 тис. зображень, з них 1200 од. зберігаються у Літ.-мемор. музеї М. Булгакова, Київ).

Основні праці

Библейское и святоотеческое учение о сущности священства. К., 1904; 2007; К вопросу об отношении нравственности к политике: нравственные нормы жизни и международные отношения // Тр. Киев. духов. академии. 1905. № 11; Несколько мыслей по поводу защиты смертной казни в русской богословской литературе последнего времени. К., 1907; Толстой и Св. Иоанн Златоуст в их взглядах на жизненное значение заповедей Христовых. К., 1912; За что меня осудили? Несколько слов уволенного профессора духовной Академии в защиту своего богословского направления. К., 1912; Прения в Государственной Думе по

вероисповедному вопросу (к характеристике внутреннего состояния РПЦ) // Церк.-обществ. вест. 1912. № 6–7, 9, 11, 12, 14; Евангелие и общественная жизнь (несколько слов о социальной стороне евангельской проповеди). К., 1913; Евангелие Иисуса Христа перед судом Фр. Ницше // Религия и жизнь. Петроград, 1915; Христианское юродство и христианская сила (к вопросу о смысле жизни) // Христиан. мысль. 1916. № 1–3; 2004. Вып. 1; Несколько слов о христианском юродстве и христианской силе // Там само. 1916. № 11; К предстоящему Церковному Съезду в Москве // Там само. № 5–6; К предстоящему Всероссийскому Поместному собору // Там само. № 7–8; О нравственном направлении церковной реформы // Там само. № 9–12; Старчество // Дар ученичества. Москва, 1993; Тайна страданий и христианство. С.-Петербург, 1996; Жизнь и свет. Христианское юродство и христианская сила // Христиан. мысль. 2005. № 2; 2006. № 3; Идеалы жизни // Там само. 2006. № 3; Божеское и человеческое // Там само. 2007–08. № 4; Солнце неувечеряющее: Образ Христа в творениях Св. Иоанна Златоуста // Там само.

Державний архів

ЦДІА України у Києві. Ф. 711, оп. 1, спр. 10 977, арк. 1–7, оп. 3, спр. 4013, арк. 1–2, спр. 2593, арк. 2, спр. 2687, арк. 1–2, спр. 3541, арк. 1–7, оп. 1, спр. 9820, арк. 16–26; Інститут рукописів НБУВ. Ф. 179, спр. 896.

Рекомендована література

1. Володин. К увольнению проф. В. И. Экземплярского // Киев. мысль. 1912, 7 апр.;
2. Б. У проф. В. И. Экземплярского (из беседы) // Там

само. 8 апр.;

3. Булгаков С. Самозащита В. И. Экземплярского // Рус. мысль. 1912. № 8;
4. Біднов В. О. Василь Ілліч Екземпларський // Elpis. Варшава, 1933. № 4;
5. Петровский М. Василий Экземпларский и его коллекция // ЗН. 1997, 24–30 мая;
6. Ульяновський В. І. Церква в Українській Державі 1917–1920 рр. (доба Гетьманату Павла Скоропадського). К., 1997;
7. Грищенко В. В. Екземпларський у релігійно-філософському житті Києва початку ХХ століття // Наук. зап. Нац. університету «Києво-Могилян. академія». Т. 8. Філософія. Право. Істор.-філос. студії. К., 1999;
8. Її ж. Духовний шлях В. Екземпларського // Там само. Т. 9. Спецвип. К., 1999;
9. Її ж. Сенси любові: християнська етика В. Екземпларського // Там само. Т. 18. Філософія і релігієзнавство. К., 2000;
10. Rogozovskaya T. A. Василий Ильич Экземпларский // Христиан. мысль. 2004. Вып. 1;
11. Макар Н., прот. В. И. Экземпларский о церковной реформе // Там само;
12. Филиппенко Н. Г. Киевское религиозно-философское общество (1908–1918/19): эскизы к истории // Там само. 2005. № 2;
13. Губианури Л. В. Наследие В. И. Экземпларского в музее М. А. Булгакова в Киеве // Там само. 2007–08. Вып. 4.

В. І. Ульяновський

Бібліографічний опис:

Екземпларський Василь Ілліч / В. І. Ульяновський // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-18648>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).